

XVIII ile XX. Yüzyıl Arasında Kur'ân Tarihi Hakkında Fikirleriyle Öne Çıkan Bazı Oryantalistler ve Eleştirileri

 ZEYNEP AKBUDAK ^a

Öz: Bu çalışmada, XVIII ile XX. yüzyıllar arasında yaşamış olan oryantalistlerin Kur'ân-ı Kerim'in günümüze nasıl ulaştığı ile ilgili görüş ve düşünceleri ele alınmıştır. Makalede oryantalistlerin Kur'ân tarihiyle ilgili ortaya attıkları bazı başat iddialar ile bu iddialara verilen cevaplar ve açıklamalar sunulmuştur. Bu dönemde oryantalistlerin ileri sürdükleri birçok iddianın günümüzde hâlâ etkisini sürdürmesi ve tartışılıyor olması makalemizde son iki yüz yılı almamızda etkili olmuştur. Çalışmada oryantalistlerin iddia ettikleri görüşler ve bu görüşlerin İslam dünyasındaki bazı etkileri, varsa katkıları incelenmiştir. Oryantalistlerin Kur'ân hakkındaki incelemeleri genellikle Kur'ân tarihini, günümüze kadar geliş şeklini örneğin Hz. Peygamber'e inmesi, cem' ve istinsah edilmesi ve sonrasında nasıl devam ettiği, herhangi bir müdahalenin olup olmadığı ve nihayetinde Kur'ân'ın vahiy neticesinde ortaya çıkıp çıkmadığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Oryantalistlerin bu eleştirilerinin ve konuyu irdelemelerinin asıl sebebi Kur'ân'ın Batı değerleriyle çakıştığını ve Kur'ân ile batı değerlerinin bir araya gelmesinin mümkün olmadığını iddia etmektir. Bu karşı çıkışların diğer bir sebebi de Kur'ân'ın önceki kutsal kitapların bir devamı niteliğinde olduğunu, İslam'ın da önceki dinlerin halefi olduğunu öne çıkarmaktır. Bu bağlamda, çalışmamızda oryantalistlerin Kur'ân hakkında öne çıkmış bazı düşüncelerini ve bu düşüncelere karşı İslam düşünürlerinin vermiş oldukları yanıtları ele almayı ve değerlendirmeyi amaçlıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, oryantalist, oryantalizm, Batı dünyası.

^a Iğdır Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
zeynep_akbudak34@hotmail.com

Some Prominent Orientalists and Their Criticisms on the History of the Qur'an between the Eighteenth and Twentieth Centuries

Abstract: This study discusses the views and thoughts of the orientalists who lived between the eighteenth and twentieth centuries on how the Qur'an has reached the present day. In the article, some of the main claims put forward by orientalists about the history of the Qur'an and the answers and explanations given to these claims are presented. The fact that many of the claims put forward by the orientalists in this period are still influential and discussed today has been effective in taking the last two hundred years in our article. In the study, the views claimed by the orientalists and some of the effects of these views on the Islamic world and their contributions, if any, are analyzed. The orientalists' analyses of the Qur'an generally concentrated on the history of the Qur'an, the way it has come to the present day, for example, how it descended to the Prophet, how it descended to the Prophet, whether there was any intervention and how it continued afterward, whether there was any intervention, and finally, whether the Qur'an emerged as a result of revelation. The main reason for these criticisms and analyses of Orientalists is to claim that the Qur'an conflicts with Western values and that the Qur'an and Western values cannot come together. Another reason for these objections is to emphasize that the Qur'an continues previous holy books and that Islam is the successor of prior religions. In this context, in our study, we aim to discuss and evaluate some of the prominent thoughts of orientalists about the Qur'an and the responses of Islamic thinkers to these thoughts.

Keywords: Tafsir, Qur'an, orientalist, orientalism, Western world.

Giriş

XVIII ile XX. yüzyıllar arasında yaşamış oryantalistlerin Kur'ân-ı Kerim'in günümüze nasıl ulaştığı hakkındaki görüş ve düşüncelerini ele aldığımız çalışmamızda temelde iki önemli madde üzerinde durmayı hedeflemekteyiz. Birincisi, oryantalistlerin Kur'ân tarihiyle ilgili ortaya attıkları öne çıkmış bazı iddiaları, fikirleri, düşünceleri sunmak ikincisi ise bu düşünceleri göz önünde bulundurarak islam bilginleri tarafından verilmiş olan cevapları ve açıklamaları değerlendirmektir. Bu dönemi ele almamızın temel nedenlerinden biri, oryantalistlerin ileri sürdükleri birçok iddianın günümüzde hâlâ etkisini sürdürmesi ve tartışılıyor olmasıdır.

Bilindiği gibi oryantalistlerin Ku'rân'a yönelik incelemeleri, genellikle eleştirel bir bakış açısı üzerinedir. Onlar, Kur'ân tarihinin kökenini incelerken günümüze kadar geliş şekli, sonrasında nasıl devam ettiğini, özellikle herhangi bir müdahalenin olup olmadığını ve nihayetinde vahiy ürünü olup olmadığını sorgulamaktadırlar. Oryantalistlerin yapmış oldukları bu incelemelerin asıl sebebi de Kur'ân'ın Batı değerleriyle çakıştığını iddia etmek ve kendilerinin inandığı bu fikri özellikle islam dünyasında yaygınlaşmasını sağlamaktır.

Oryantalizm, Doğu ile Batı ilişkilerinin ortaya çıktığı tarih kadar eski bir geçmişe sahiptir. "Oryantalizm" ismiyle birlikte kurumsal bir ad altında Batı'nın Doğu'ya uyguladığı baskı ve yaptığı eleştiri anlamını taşımaktadır. İslam-Hristiyan tartışmasının körüklendiği ve üstüne sömürgecilikle devam ettiği bir uzmanlık sahası olarak da ifade edilebilir. Bu, Batı'nın yani Hristiyanlığın Doğu'ya yani İslam'a uyguladığı belki de psikolojik olarak da baskı yaptığı ve Müslümanları kendi din ve kitabıyla tabiri caizse vurmaya çalıştığı kurumsal bir faaliyet altında yapılmaktadır.¹

Oryantalistlerin Kur'ân hakkındaki görüşleri, farklı metodolojik yaklaşımlar ve disiplinler üzerinden çeşitlenmiştir. Bu çalışma-

¹ Stephen Vernoit & Doris Behrens-Abouseif (ed), *Islamic Art in the 19th Century: Tradition, Innovation and Eclectism*, Netherlands: Brill Academic Publisher, 2006, s. 131-155; Linda Nochlin, "The Imaginary Orient", *A. America*, IXXI/5, 1983, s. 18-31.

lar, Kur'an'ın tarihsel metin bağlamını, dil ve edebi özelliklerini, teolojik bağlamda kritiklerini ve sosyo-kültürel etkilerini anlamaya yönelik kapsamlı analizler sunmaktadır. Daha ayrıntılı bakmak gerekirse temelde Kur'an'ın, Hristiyanlık ve Musevilikten türetildiğini, Arap adetlerinden gelen bir çeşit taklitçilik olduğunu, Kur'an'ın yazılma sürecinde birtakım şüpheler bulunduğunu ve Kur'an'ın Batı ile çakıştığını eleştirel yöntemlerle sunmaları şeklinde sıralanabilir. Bu şüphe ve tenkitlerin asıl amacının bir nevi Kur'an'ın kat'iliğinin ve sağlamlılığının insanlar nezdinde sarsılması ve güvenin yok olması şeklinde olduğu söylenebilir.

1. Oryantalizm Tanımı, Tarihi Seyri ve Hakkında Yapılmış Olan Bazı Çalışmalar

Oryantalizm, yakın ve uzak doğu kültürlerini, dillerini halklarının incelediği batı kökenli ve batı merkezli araştırma alanlarının tümüne verilen addır. Din, dil, bilim, düşünce, sanat, tarih gibi alanlarda Doğu dünyasını inceleyen ve Doğu hakkında değer yargıları üreten Batı kaynaklı kurumsal bir faaliyettir.² Başka bir yaklaşımda Oryantalizm kelimesi "Doğululuk, Doğu Beğenisi, Doğu Bilimleri" anlamlarında kullanılan Doğu'nun tarih, dil ve edebiyatıyla uğraşan ilim kollarına toplu olarak verilen addır.³ Batı'nın Doğu hakkındaki imajları ya da Doğu'ya ilişkin kolektif Batılı muhayyile olarak kısaca tabir edilebilen Oryantalizmin (Şarkiyatçılık) sözlük anlamı *Doğu Bilimi'dir*. Kökeni güneşin doğuşunu ifade eden Latince *Oriens* kelimesine dayanan ve coğrafi manada Doğu'yu göstermekte kullanılan Oryantalizm, Doğu hakkında "bilgi edinme", "peşinde olmak" demektir. Bu kelime başlangıçta Doğu insanların, dinlerinin, dillerinin ve tarihlerinin incelenmesi anlamında kullanılmıştır.⁴ Said ve Mackenzie'ye göre oryantalizm kültür, bilim ve kurumlar tarafından sessizce meydana çıkarılmış basit bir tema yahut politik bir alan değildir. Doğu üzerine yazıl-

² İdris Bostan, "Oryantalizm" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları 2007, (33), s. 428.

³ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Doğu Matbaası, 1990, s. 1172.

⁴ Meryem Köse&Meryem Küçük "Oryantalizm ve Öteki Algısı", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, I, I, 2015, s. 107-127.

muş eserlerin yaygın bir koleksiyonu da değildir. Batı'nın Doğu dünyasını ezmeye yönelik bir emperyalist komplosu da sayılmaz. Onlara göre oryantalizm; estetik, bilimsel, ekonomik, sosyolojik, tarihe ait ve filolojik metinler aracılığıyla “aktarılmaya” çalışılan bir cins jeo-ekonomik görüşler bütünüdür. Oryantalizm, coğrafi bir ayırım değil seri “çıkarlar” toplamıdır. Bu sistem açıkça ayrı bir dünyanın yönlendirilmesi, kullanılması hatta eritilmesi için gösterilen gayretlerin tamamını kapsar. Oryantalizm, bilhassa politik iktidarla ilişkili gibi görünmeyen fakat çeşitli iktidarların kuvvet farklarından doğan ve varlığını böylece sürdüren dengesiz bir alışveriş düzenidir. Bu alışveriş bir ölçüye kadar sömürge ve imparatorluk idarelerinde oluğu gibi siyasal iktidarla; linguistik, mukayeseli anatomi veya modern politik ilimlerden geçerli ilimler alanında entelektüel iktidarla; din, kurumlar, kıymet hükümleri ulusal zevk ve edebiyat alanında kültürel iktidarla; “biz” ve “onlar” esasına dayanan fikirler halkası içinde ahlaki iktidarla sürer gider. Sonuçta Oryantalizm konusunda ileri sürülen tez, onun kültür, politika ve modern aydın düşünceler çerçevesinde çok geniş bir alana yayıldığı fakat “bizim” dünyamızla gerçek “Doğu” arasında çok az ilişkili olduğu noktasında toplanmaktadır.⁵

Bu meyanda ifade etmek gerekirse kısaca Oryantalizm, Doğu ve Doğu dilleri, dinleri, kültürleri, tarihi, sanatıyla, onların düşünce tarzlarını edebiyatını inceleyen Batı menşeli bir faaliyet olarak günümüze ulaşmıştır. Oryantalizm bir düşünce tarzı ve uzmanlık alanı, oryantalist de bu düşünce tarzını geliştiren ve uzmanlık alanında gelişmeler sağlayan, hayata geçiren kişilere verilen genel addır.

Oryantalizm, Doğu ile Batı ilişkilerinin ortaya çıktığı tarih kadar eski olmakla birlikte “Oryantalizm” ismiyle birlikte kurumsal bir ad altında Batı'nın Doğu'ya uyguladığı baskı ve yaptığı eleştiri, aynı zamanda bir İslam-Hristiyan tartışması ve sömürgecilik devam eden bir uzmanlık sahası olarak günümüze ulaşmıştır.

⁵ Edward Said, *Oryantalizm*, çev. Nezir Uzel, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1998, s. 13-21; John M. MacKenzie, *Orientalism: History, Theory and the Arts*, NY: Manchester University Press, 1995, s. 1-20.

Oryantalizm çalışmaları ise; Avrupa'nın Orta Doğu ve Asya'ya yayılma tarihinden soyutlanarak anlaşılamaz. Vasco de Gama tarafından 1498 yılında Ümit Burnu'ndan Asya'ya gidiş yolunun keşfedilmesi, Oryantalizm'in alanını büyük ölçüde genişletmiştir.⁶ İlk kez 1683 yılında Oryantalist terimiyle Doğu ve Yunan kiliselerinin bir üyesi kastedilmiştir. Hatta *Orientalism* kelimesi Fransız Dil Akademisi'nin sözlüğüne 1838'de girmiştir.⁷ Bu anlamda ifadenin akademik bir disiplin olarak kurumsallaşması XIX. yüzyılda gerçekleşmişse de Batı'nın Doğu'ya olan ilgisinin tarihi ve Doğu hakkındaki muhayyilesinin oluşum süreci Doğu ile Batı'nın varlığı kadar eskidir.⁸

Bunun yanında Batıda Kur'an Tarihi adı altında yapılan çalışmaların ilki Alman oryantalistlerden Theodore Nöldeke'nin (1836/1930) 1860 yılında Almanca yayımladığı *Geschichte des Qurans (Kur'an Tarihi)* adlı eseridir. Bu eser daha sonrakilere bu çalışmalar adına bir nevi ilham kaynağı olmuştur diyebiliriz. Nöldeke ile başlayan çalışmalar yoğun bir şekilde XX. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Daha sonra Ignaz Goldziher (1850/1921), Arthur Jeffery (1892/1959) gibi isimler *Kur'an Tarihi* adı altında günümüze kadar birçok eserle gelmişlerdir.

Oryantalizm üzerine yazılmış önemli yabancı yayınlar, genellikle bu alanın tarihsel gelişimini, teorik temellerini ve eleştirilerini ele alır. Örnek verecek olursak:

Edward Said- "*Orientalism*" (1978); Said'in bu eseri, oryantalizmin Batı'nın Doğu'yu nasıl temsil ettiğini ve bu temsilin nasıl bir güç ilişkisi kurduğunu ele alır. Said, Batı'nın Doğu'yu egzotik, geri kalmış ve tehlikeli olarak tasvir ederek, sömürgeci ve emperyalist politikaları meşrulaştırdığını savunur. Bu kitap, oryantalizm eleştirisi alanında temel bir eser olarak kabul edilir. Bu eser Selahattin

⁶ Köse-Küçük, Oryantalizm ve Öteki Algısı, 107-127.

⁷ M. Hamdi Zakzuk, *Oryantalizm veya Medeniyetler Hesaplaşması* çev. Abdulaziz Hatip İstanbul: Yeni Akademi Yayınları. 2006, s. 25.

⁸ Bostan, Oryantalizm, 428; Edward Said, "Orientalism Reconsidered", *Race&Calss* 27/2, 1985, s. 1-15; Oleg Grabar, "Europe and the Orient: An Ideologically Charged Exhibition", *Muqarnas* VII, 1990, s. 1-11.

Ayaz tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Bernard Lewis- "*The Middle East and the West*" (1964); Bernard Lewis, oryantalizm alanında önemli bir isimdir. Bu eserinde, Lewis, Orta Doğu ve Batı arasındaki ilişkileri tarihsel bir perspektiften inceler. Oryantalizmin akademik bir disiplin olarak nasıl geliştiğini ve bu süreçteki temel tartışmaları ele alır.

Robert Irwin- "*For Lust of Knowing: The Orientalists and their Enemies*" (2006); Robert Irwin, oryantalizm eleştirilerine karşı savunma yapan bir eser kaleme almıştır. Irwin, Edward Said'in eleştirilerini detaylı bir şekilde tartışır ve oryantalistlerin çalışmalarının değerini vurgular. Bu kitap, oryantalistlerin tarih boyunca yaptığı çalışmalarını ve bu çalışmaların akademik katkılarını detaylı bir şekilde inceler.

Albert Hourani- "*A History of the Arab Peoples*" (1991); Albert Hourani, Arap halklarının tarihini kapsamlı bir şekilde ele aldığı bu eserinde, oryantalizmin tarihsel bağlamda nasıl geliştiğini ve Arap dünyasının Batı'daki temsilini tartışır. Bu kitap, oryantalizmin tarihsel ve kültürel bağlamda incelenmesine önemli katkılar sağlar.

Maxime Rodinson- "*Europe and the Mystique of Islam*" (1987); Maxime Rodinson, Avrupa'nın İslam'a karşı geliştirdiği düşünce ve tutumları analiz eder. Bu kitap, Avrupa'nın İslam'a karşı nasıl bir tavır geliştirdiğini ve bu tavrın oryantalist düşünceyle nasıl şekillendiğini ele alır.

Raymond Schwab- "*The Oriental Renaissance: Europe's Rediscovery of India and the East, 1680-1880*" (1984); Schwab, Avrupa'nın Doğu'yu yeniden keşfetme sürecini ve bu süreçte ortaya çıkan oryantalist düşünceyi inceler. Bu kitap, oryantalizmin tarihsel gelişimi ve Avrupa'nın Doğu'ya olan ilgisini detaylı bir şekilde ele alır.

James G. Carrier (Ed.)- "*Occidentalism: Images of the West*" (1995); Bu derleme, oryantalizmin karşısı olarak "oksidantalizm" kavramını inceler ve Batı'nın Doğu tarafından nasıl algılandığını ele alır. Eser, oryantalizm ve oksidentalizm arasındaki ilişkileri ve bu kavramların karşılıklı etkileşimlerini tartışır.

2. XVIII ile XX. Yüzyıl Arasında Kur'ân Tarihi Hakkında Görüş ve Düşünceleriyle Öne Çıkan Oryantalistler

Theodor Nöldeke (1836/1930): Theodor Nöldeke, 1853 yılından itibaren Protestan İlahiyatçısı ve şarkiyatçı olan Heinrich Ewald (ö. 1875) ve Yahudi asıllı dil bilimci Theodor Benfey (ö. 1881) gibi hocalardan ders almakla doğrudan bu alana girmiştir. 1890 yılında Royal Asiatic Society'ye şeref üyesi seçilen Nöldeke, Edward Sachau (ö. 1930), Carl Brockelmann (ö. 1956), Friedrich Schwally (ö. 1919), Charles James Lyall (ö. 1920), C. Snouck-Hurgronje (ö. 1936) ve Enno Littmann (ö. 1958) gibi birçok ünlü şarkiyatçı yetiştirmiştir. Kendisi meslektaşlarının çoğu gibi Sâmi dilleri ve Ahd-i Atîk metin tenkidi alanlarında uzmanlaşmıştır. Kur'ân araştırmalarında bunların etkisini yoğun bir şekilde görmek mümkündür.⁹ İslam araştırmalarıyla da ünlü bir oryantalisttir. Nöldeke için oryantalizm akımının kurucusu diyebiliriz. XIX. yy. Oryantalizmi Nöldeke ile başlar ve yoğun bir şekilde günümüze kadar devam eder. Oryantalizm ile ilgili ilk eseri 1860 yılında yayınladığı *Geschichte des Qurans'dır. (Kur'ân Tarihi)* Bu eser daha sonra kendi halefleri tarafından tamamlanmıştır. Kur'ân tarihini konu alan bu eser daha sonra gelen oryantalistler için çok önemli bir kaynak olmuştur. Ayrıca Encyclopaedia Britannica'nın 1883 baskısına "*The Koran*" maddesini yazmıştır.

Ignaz Goldziher (1850/1921): Musevi kökenli bir oryantalist olan Goldziher Alman asıllı Nöldeke ile Avrupa'da modern İslamî ilimlerin kurucusu olarak bilinir. Goldziher kendini çok katı ve samimi bir Yahudi olarak tanımlar. Kendi ifadesine göre ahlakî ve ilmî araştırmalarının esasını küçük yaşlarda oluşturmuş ve her şeyi kutsal kitap nazarından görmeyi yine bu devirde öğrenmiş ve hep bunlara sadık kalmıştır. Doktora tezini "Yahudiliğin İslam'a etkileri" adlı konuda tamamlamıştır. Oryantalizm adına 1920 yılında Leiden'de (Güney Hollanda) yayınladığı *Die Richtungen der Islamischen Koranauslegung* (İslam Tefsir Mezhepleri) adlı eseri Nöldeke'den sonra Batı'da en etkili ve kaynak eser olarak kabul

⁹ Zerrin Günel, "Theodor Nöldeke", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2007, (33), s. 217.

edilmektedir. Eserde Goldziher Kur'an'ı Tefsir Tarihi açısından değerlendirmiş ve mezhepçiliği ön planda tutarak eleştiri konusu yapmıştır.¹⁰

Hartwig Hirschfeld (1854/1934): Hirschfeld, Nöldeke'den sonra 1902 yılında yayınladığı *New Researches Into the Composition and Exegesis of the Quran* (Kur'an yorumu ve tefsiri hakkında yeni araştırmalar) adlı eserinde daha çok Kur'an'daki düzen ve Kur'an tefsiri üzerinde durmuştur.¹¹

Josef Horovitz (1874/1931): Doğu Dilleri okuyan Horovitz, Hindistan'da Arapça profesörü olduktan sonra burada İslami konularda eserler yazmıştır. İslam tarihi, Arap şiiri, Kur'an tefsiri, Cahiliye dönemi, Emevîler, Hz. Peygamber'in hayatı, binbir gece masalları gibi konularda çalışmaları vardır. Ayrıca 1926 yılında *Koranische Untersuchungen* (Kur'an Araştırmaları) adıyla Kur'an'daki kıssalar ve özel isimler üzerine yoğunlaşmıştır.¹²

Richard Bell (1876/1952): Bell, Kur'an-ı Kerim hakkında mesnetsiz iddialar ileri süren ve Kur'an tercümesiyle tanınan İngiliz oryantalisttir. 1926 yılında Londra'da *"The Origin of İslam in its Christian Enviroment"* (Hristiyanlık Çevresinde İslam'ın Başlangıcı) ve *"The Qur'an Translated with a critical Re-arrangement of the Suras"* (Surelerin Yeniden Düzenlenmesiyle Birlikte Kur'an Tercümesi) adıyla bir kitap yayınlamıştır. Ünlü Oryantalist kendi eserlerinde bazen Kur'an metninde değişiklikler yapmıştır. Aynı zamanda Kur'an'ın vahye dayanmadığını iddia etmiştir. Bell eserinde genel olarak kıraat meselesi üzerinde eleştirel yaklaşımı ile öne çıkmıştır.¹³

Arthur Jeffery (1893/1959): Jeffery, Kur'an ilimleri uzmanıdır. 1921 yılından itibaren Kahire'de Amerikan Üniversitesi'nin *School*

¹⁰ Mehmet S. Hatiboğlu, "Ignaz Goldziher" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları 1996, (14), s. 102-105.

¹¹ Ezra R. Raci, İngiliz Oryantalist Hartwig Hirschfeld ve Kur'an Üzerine Araştırmaları (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)

¹² Ziya Yılmaz, "Josef Horovitz" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları 1998, (18), s. 242-243.

¹³ M. Manazır Ahsan, "Richard Bell" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları 1992, (5), s. 423-424.

of *Oriental Studies Bölümü*'nde hizmet vermiş ve misyoner adaylar yetiştirmiştir. Asıl alanı ve ilgisi *Kitab-ı Mukaddes* üzerinedir. Daha sonra *Kur'ân* çalışmalarına yoğunlaşmıştır. Oryantalistler arasında önemli bir yeri olan Jeffery'nin *Kur'ân* hakkında 1938 yayınladığı *Foreign Vocabulary of the Quran* (*Kur'ân*'daki yabancı kelimeler) adlı eserinde *Kur'ân*'ı sert bir dille eleştirmiş, *Kur'ân*'ın ilahiliğini derinlemesine tartışmış ve kendi görüşleriyle de olumsuz bir şekilde bunu desteklemiştir.¹⁴

Regis Blachère (1900/1973): Blachère, *Kur'ân* kıssalarıyla Yahudi-Hristiyan kıssaları arasındaki benzerliğin, *Kur'ân*'ın beşerî olduğu ve harici amillerden etkilendiği yolundaki iddiaya kuvvet kazandırdığı görüşündedir. Blachère, özellikle Hristiyanlığın etki-de bulunuşuyla ilgili neticeyi, Mekke ilk sûreler ile Hz. Peygamber ve Mekke'deki fakir Hristiyanlar arasındaki ilişkiden çıkarmaktadır.¹⁵ Yazar 1959 yılında Paris'te *Introduction to İslam* (İslam'a Giriş) adıyla yayınladığı eserini surelerin iniş tarihine göre kaleme almıştır. Eserde vahiy meselesi, kıraatler, *Kur'ân*'ın dili, cem'i, üslubu gibi konular ele alınmıştır.¹⁶

Rudi Paret (1901/1983): Paret, 1957 yılında *Mohammed und der Koran: Geschichte und Verkündigung des arabischen Propheten* (Muhammed ve *Kur'ân*: Arap Peygamberi'nin Tarihi ve Beyannamele-ri) adlı eser yayımlamıştır. Bu eserde Paret daha çok Hz. Peygamber'in askerî, siyasî ve dinî görüşlerini eleştirmiştir. Rudi Paret üslubunda bazen sertleşmiş bazen de *Kur'ân* tefsirini destekleyici ifadelerle eserini tamamlamıştır.¹⁷

William Montgomery Watt (1909-2006): Montgomery Watt, 20. yy.da İslam konusunda çok fazla araştırmalar yapan meşhur Batılı müsteşriklerdendir. Hayatının elli yılından fazlasını İslam'a ayırmış, bu konuda yirmi beş civarında kitap ve sayısız makale

¹⁴ Rıza Kurtuluş, "Arthur Jeffery" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları 2001, (23), s. 578-579.

¹⁵ Selahattin Sönmezsoy, *Kur'ân ve Oryantalistler* (Ankara: Fecr Yayınevi, 1998), 84.

¹⁶ Hidayet Yavuz Nuhoğlu, "Regis Blachère" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları 1992, (6), s. 244-245.

¹⁷ Turgut Akpınar, "Rudi Paret" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları 2007, (34), s. 168-169.

yazmıştır. İslam konusundaki görüşlerinde objektif olmaya çalışan ılımlı bir müsteşriktir. Watt'ın bu özelliği müsteşrikler ve hedefleri konusunda titiz bir çalışma yapan Mustafa Sıbaî'nin kendisinden yaptığı şu alıntıda da hissedilmektedir: “On ikinci asırdan itibaren Avrupa’da, İslam aleyhine doğmuş muharref bilgilerin düzeltilmesi için, araştırmacılar gayret sarf etmektedirler. Fakat bu uzun zamana ve ilmi gayrete rağmen, Orta Çağ kitaplarının doğurduğu hakikatin karşısında olmanın tesirleri hala devam etmektedir. Yeni araştırma ve tetkikler bundan sonra o tahriflerin hepsini düzeltmeye muktedir olamayacaktır.”¹⁸

3. Oryantalistlerin Kur'ân Tarihi Hakkında Öne Çıkan Bazı Görüşleri

Söz konusu tarihler arasında yaşamış oryantalistlerin Kur'ân'ın Hz. Peygamber döneminde yazılması, korunması, istinsah edilmesi gibi meselelere dair Kur'ân Tarihi'yle ilgili birtakım eleştirileri ve endişelerini sunmaya çalışacağımız bu bölümde Kur'ân'ın inme süreci sırasıyla ele alınmıştır.

3.1. Kur'ân-ı Kerim'in Hz. Peygamber Döneminde Yazılıp Korunması

Oryantalistlerin en fazla üzerinde durdukları ve en fazla eleştiriye maruz bıraktıkları asıl konuya yani vahiy olgusuna dikkat çekmek gerekirse; Oryantalistler ilk etapta vahyi reddetmek adına Hz. Peygamber'in vahiy alma esnasında bazı hallere girdiğini ve bunun da hastalık göstergesi olduğunu iddia etmişlerdir. Dozy, bu hallerin, önceleri sara hastalığına delalet ettiğinin düşünüldüğünü, fakat son olarak aynı zamanda bir doktor olan müsteşrik Sprenger tarafından “isteri krizi”nin göstergesi olarak kabul edildiğini ifade eder.¹⁹

Şunu unutmamak gerekir ki Hz. Peygamber'in de bir beşer olduğu ve zaman zaman hastalanabileceği ihtimali her zaman vardır. Fakat oryantalistlerin iddia ettiği gibi hastalıklı bir insanın

¹⁸ Maşallah Turan, Batılı İki müsteşrik W. Montgomery Watt ve Rudi Paret'in İslam'ı Algılama Biçimlerinin Kritiği, Konya: Hüner Yayınevi, 2016, s. 6.

¹⁹ İsmail Fennî Ertuğrul, *Kitab-ı İzale-i Şukuk (Dozy'nin Tarih-i İslamiyet'i Üzerine Şüpheleri Giderme Kitabı Olan Reddiye)*, İstanbul: Orhaniye Matbaası, 1928, s. 443.

bu denli zor bir süreç olan vahyi ve ardından o dönemde yaşayan Arap toplumunu bir araya getirip kardeşliği sağlaması ve dünya ahiret işlerini yoluna koyması gibi çetrefilli işleri yapması mümkün değildir. Bu ancak Allah'ın yardımına mazhar olmuş bir insanın yapabileceği bir iştir.

Bu meyanda Oryantalistlerin birçoğu ilk vahiy sürecinde ayetlerin aktarımını, Hz. Peygamber'in Cebrail ile olan Kur'ân muka-belesini ve Kur'ân'ın o dönemdeki müşrikleri oldukça etkilemesini eleştirmişler, Kur'ân-ı Kerim'in yazılmadığını sadece kavli olarak günümüze kadar geldiğini ve bu ölçüde de ilk halini koruyamadığını, değişikliğe maruz kaldığını, bundan dolayı hatalar, yanlışlar meydana geldiğini savunmuşlardır.

Hız. Peygamber'in Kur'ân'ın yazılmasını emretmediğini ve kendisinin de yazmadığını söylemişlerdir. Hatta bununla yetinmeyip örneğin Nöldeke, Kur'ân'ın Hız. Peygamber tarafından yeterince korunamadığını ve unutulduğunu iddia etmiştir. Bunun üzerine Blachère, İslam toplumunun ilk etapta Kur'ân'ın muhafazasını çok da önemsemediği fikrindedir. Fakat durum şunu gösteriyor ki Hız. Peygamber Allah'ın elçisi olduğuna göre ve Allah'ın elçisi olması hususunda hemen herkes hem fikir olduğuna göre kendisinin Kur'ân'ı koruyamadığı ve unuttuğu hakkında iddia edilen ifadelerin hiçbir dayanağı yoktur. Çünkü Kur'ân kendisine verilen mucizelerin içinde en büyüğü ve en güzeliydi. Durum böyleyken kendisine verilen en güzel hediye koruyamadığı fikri tamamen mesnetsizdir.

Furkan suresi 5. ayetinde mealen şöyle buyurulmaktadır: "*On-lar (kafirler): 'Kur'ân evvelkilerin masallarıdır; başkalarına yazdırıp sabah akşam kendisine okunmaktadır'* derler." Furkan suresi Mekkî bir suredir.²⁰ Ayette ifade edilen "başkalarına yazdırıp" ifadesi onun Mekke döneminde yazıldığının bir kanıtıdır.

Malumdur ki Hız. Peygamber vahiyle gelen ayetlerin korunması ve unutulmaması adına sahabe ve sahabe içerisindeki hafızlara her gelen ayeti birebir okuyup ezberlemelerini sağlamıştır. Hız.

²⁰ Emin Işık, "Furkan Sûresi" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları 1996, (13), s. 221-222.

Peygamber'in vefatından sonra Yemame'de şehit olan hafızlar dolayısıyla unutulmasından ve eksilmesinden korkulmuş olacak ki kurra, Kur'ân parçalarını deri parçalarına, taşlara, kâğıtlara, bezlere, kürek kemiklerine yazmıştır. Konuya ilgili Muhammed Hamidullah şöyle der: "İnen ayetleri ashabına yazdırdıktan sonra hemen ezberlemelerini ve iki vakit namazda günübirlik tekrar etmelerini buyurmak, Hz. Muhammed'in adetlerindendi. O zaman sadece iki vakit namaz kılma zorunluluğu vardı. İnsanların günde beş vakit namazla mükellef tutulup günde beş defa namazdayken Kur'ân ayetlerini okumaları, Mirac hadisesi sonrasında gerçekleşmiştir. Şüphesiz ki, kutsal yazıların (Kur'ân'ın) yazıya geçirilmesinin yanı sıra onları ezberlemeyi de emreden ilk kişi Hz. Muhammed'dir."²¹

İlaveten bununla ilgili Hz. Ömer'in yazılı halde elinde Kur'ân parçalarının olması, Hz. Peygamber'in Kur'ân parçalarını düşman topraklarına götürmek istememesi, Hz. Peygamber'in kurradan ezberledikleri ve yazdıkları her ayeti kendisine gelip okumalarını istemesi ve ayrıca bu nüshaların Hz. Ebubekir'in evinde saklı bulunması ve en önemlisi Hz. Peygamber'in Veda Haccı'nda ümmetine bıraktığı iki şeyden birinin Kur'ân olduğunu bildirmesi Kur'ân'ın yazılıp korunduğuna dair ayrı ayrı birer kanıt olacağı kesindir.

Ünlü Oryantalist William Muir de (1819/1905), Kur'ân-ı Kerim'in daha Hz. Peygamber'in ahdinde yazılıp kayıt altına alındığını ifade eder.²²

3.2. Kur'ân-ı Kerim'in Hz. Ebubekir Döneminde Kitap Hali-ne Getirilmesi

Hız. Peygamber vefat edene kadar tüm ayetler tamamlanmış sahabe ve onlarla beraber olanlar Kur'ân'ı ezberlemiş ve kayıt altına almıştı. Fakat kayıt altına alınmasına rağmen bir kitap halinde değil çeşitli parçalara yazılmış halde duruyordu. Yemame sava-

²¹ Muhammed Hamidullah, *The Emergence of İslam* çev. Efdal İkbâl, İslamabad: İslam Araştırmaları Enstitüsü, 1993, s. 12.

²² William Muir, *The Life of Muhammed*, Edinburgh: J. Grant Oliver and Boyd, 1923, Önsöz.

şında birçok hafızın şehit edilmesi, ezberlenmiş ayetlerin unutulabileceği korkusu ve endişesi doğurmuştur. Bu durum karşısında Hz. Ömer'in Hz. Ebubekir'e giderek ayetlerin unutulabileceği endişesini dile getirdiği ve dolayısıyla Kur'an'ın korunması için yazılı bir metin haline getirilmesinin gerekliliğine dikkat çektiği bilinen bir hadisedir. Bu fikre öncelikle sıcak bakmayan Hz. Ebubekir Hz. Peygamber'in doğrudan bir emri olmaksızın ve üstelik kendisi hayatta değilken böyle bir işe kalkışmanın doğru olmayacağını düşünmüş fakat daha sonra meseleyi ayrıntılarıyla değerlendirdikten sonra gerekli olduğuna kanaat getirip Hz. Ömer'in teklifine sıcak bakmıştır. Hemen ardından hafız olan ve Hz. Peygamber'in en yakın ve en tanınmış kâtiplerinden Zeyd b. Sabit'i çağırıp düşüncesini aktarmıştır. Ayrıca Zeyd b. Sabit Hz. Peygamber ve Ceb-rail 'in karşılıklı Kur'an'ı okumasından sonra Hz. Peygamber ile kendi mushafını teyid etmiştir. Bu da gösteriyor ki Zeyd b. Sabit Kur'an'ı yazma konusunda en ehil kişilerdendi.²³

Alford T. Welch, Kur'an'ın ne zaman cem' edildiğine dair rivayetlerin ihtilaf ettiğine değinir ve net olmadığını savunur. Buna karşılık olarak da *el-Kur'ânu'l-Kerim mine'l-Manzûri'l-İstişraki* adlı eserinde M. Ebu Leyle gelen rivayetleri hadis açısından incelemiş ve herhangi bir karmaşanın olmadığını izah etmiştir.²⁴

Ayrıca Welch, Kur'an'ın Hz. Ebubekir döneminde cem' edildiğine dair kesin bir delil olmadığını, bu düşüncenin Hz. Peygamber döneminde hiç gündeme gelmediğini ifade eder. Welch, böyle bir olayın Hz. Osman dönemindeki cem' olayının arka planda tutmak için ortaya atılmış olabileceği fikri üstünde durur.²⁵ Bu düşünceye karşılık olarak da Ebu Leyle, Welch'i kendi görüşüne karşı olan pek çok önem arzeden rivayeti yok sayıp neden bu kadar tuhaf bir ısrar içinde olduğunu anlamakta güçlük çektiğini ifade edip tenkit etmekle yetinir.²⁶

Bahsi geçen "Kur'an'ın kitap haline getirilmesi" hususunda

²³ Abdulhamit Birişik, "Kur'an Tarihi" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2002, (26), s. 383-388.

²⁴ M. Ebu Leyle, *Mine'l-Manzuri'l-İstişraki*, Kahire: yyy, 2002, s. 159.

²⁵ A. T. Welch, *Kur'an*, Leiden, yyy. 1986, s. 25.

²⁶ Leyle, *Mine'l-Manzuri'l-İstişraki*, s. 159.

Buhari'nin şöyle bir ifadesi vardır: “Zeyd b. Sabit bu görevi üstlenme konusunda tereddütlüydü. Çünkü Hz. Peygamber'in kendisine emretmediği bir şeyi yapamayacağını hissediyordu. Nihayet Hz. Ebubekir kendisini ikna ettikten sonra Zeyd, Hz. Peygamber'in kayıtları ile Medine'deki hafızların ezberleyip kayıt altına aldıkları ayetleri karşılaştırmak suretiyle işe koyuldu. Neticede o, ayetlerin tamamını ihtiva eden bir kitap yazdı ve bu mushafı Hz. Ebubekir'e takdim etti. Mushaf, hayatının sonuna kadar Hz. Ebubekir'in yanında, onun vefatından sonra Hz. Ömer'in elinde kaldı. Hz. Ömer'in vefatından sonra O'nun hafız olan kızı ve aynı zamanda Hz. Peygamber'in eşi Hz. Hafsa tarafından vesayeten himaye edildi.”²⁷

Ayrıca söz konusu dönemde de Kur'ân-ı Kerim'in okunuşunda değişiklikler vardı ve kıraat farklılıkları oluyordu.

3.3. Kur'ân-ı Kerim'in Hz. Osman Döneminde İstinsah Edilmesi

Hz. Osman döneminde fetihlerin gerçekleşmesiyle Müslümanlar fethedilen yerlere dağılmışlar ve zamanla yeni yerlerde yaşamaya başlamışlardır. Halifeler dönemindeki kurrâ da yeni yerlere yerleştikten sonra o bölgenin okuyuşunu esas almış ve okuyuşlarda zamanla farklılıklar meydana gelmiştir. Bu farklılık beraberinde de tartışma ve anlaşmazlığı getirmiştir. Anlaşmazlıklar ve tartışmalar öyle bir boyuttaydı ki Müslümanlar birbirini tekfir edecek duruma gelmişti. Herkes kendi okuyuşunun doğruluğuna inanıyor hiç kimse başkasının okuyuşunu kabul etmiyordu. Hal bu duruma gelince Kur'ân'ın sıhhati için Müslümanlardan bir grup Hz. Osman'ın yanına gidip durumu izah etti. Bunun üzerine acilen Kur'ân'ın tek bir mushafta toplanması ve çoğaltılması (istinsahı) için Zeyd b. Sabit başkanlığında dört kişilik grup oluşturuldu. Heyet durumun vahametine binaen işe koyulmuş ve hafızalarda yazılı olan ile Hz. Hafsa'nın yanında bulunan nüshaları da alıp karşılaştırarak teyid etmiştir. Hz. Ali dâhil tüm sahabeler, ulema ve yöneticiler de bu kararı onaylamışlardır. Hatta Hz.

²⁷ Birşık, Kur'ân Tarihi, s. 383-388.

Ali'nin Hz. Osman'a karşı çıkıp itiraz edenlerin üstüne gittiği ve onlara "Hz. Osman'ın ittifak edilen mushafı çoğalttığı ve diğerlerini yaktığını" ifade edilmiştir.²⁸

Oryantalist Blachère'in, söz konusu gelişmeleri kabul etmemesinin yanı sıra reddine varan görüşleri mevcuttur. Örneğin Ona göre cem' ve istinsah kayda değer ilmi yollarla olmamış, eksik ve fazla olan yerler ve bazı noktalarda da ihtilaf vardır.²⁹ Ünlü oryantalisteye göre "cem' konusunda atılan kesin adım, Hz. Osman'ın Kur'ân'ı düzenli, ilmî, daha kapsamlı ve geniş bir yolla cem' ettirmesine racîdir. Ancak ne var ki, nokta ve harekeleme olmadığından Kur'ân nassının birliği için yedi harf ve yedi kıraat yolunun ortaya atılmasına rağmen, kıraatında ihtilaf zail olmamış ve bu yol Müslümanlar arasında yeni ihtilaflar meydana getirip ihtilafı artırmıştır."³⁰

3.4. Sahâbe ve Tabiûna Ait Mushaflar ve Kıraat Farklılığı Meselesi

Yukarıda da değindiğimiz gibi fetihler arttığında Müslümanlar farklı bölgelere dağılmışlar ve her bir hafız ve kurra çeşitli yerlere göç etmişlerdir. Gittikleri bölgenin kıraatini esas alıp bu şekilde okumuşlardır. Hz. Osman farklı okuyuşları bertaraf etmek için bir komisyon kurmuş ve Hz. Hafsa ve Hz. Aişe'den mushafları almıştır. Bu mushafları karşılaştırıp resmi bir mushaf oluşturduktan sonra Zeyd b. Sabit, Muğire b. Şihab, Amir b. Kays, Abdullah b. Saib, Abdurrahman es-Sülemi gibi kurralar ile çeşitli bölgelere dağıtmıştır.

Kıraat farklılığı meselesine gelince öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki kıraatin sıhhati için şu şartlar gereklidir:

Birincisi, kıraat tevatüren gelmelidir. Tek raviden gelmemeli, Hz. Peygamber'e kadar kesintisiz ulaşmalı bu şekilde kıraatin güvenilirliği ve kesinliği desteklenmelidir.

İkincisi, kıraat Resm-i Osman Mushaf'ına uymalıdır.

²⁸ Muhsin Demirci, *Kur'ân Tarihi*, İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2023, s. 114-131.

²⁹ Régis Blachère, *Le Coran (Kur'ân)*, Paris: Press Universitaires De France, 1976, s. 21-22.

³⁰ Blachère, *Le Coran (Kur'ân)*, s. 21-22.

Üçüncüsü ise telaffuz Arap grameriyle uyuşmalıdır.³¹ *Nakdû'l-Hitabi'l-İstişraki* adlı eserinde Salim Hac, oryantalistlerin yedi harf ve yedi kıraat meseleleri üzerinde yeterince durmadıkları kanaatindedir.³² O'na göre bu ayırım, iyi yapılırsa problem çözülecektir. Sayısal anlamda “yedi” ile sınırlanarak meşhur olan yedi kıraat Osman mushafına sadık bir şekilde kasr, med, hareke ve sükûn farklılıklarını içerir. Yedi harf ise Kur'ân lafızlarında lehçe ve kelime farklılıklarını içeren değişimlerdir. Kıraatler konusunda serbestlik Mushaf'a bağımlı ve yine rivayetlere dayalı olarak okuma ile sınırlıdır. Ancak eğer bu yedi harf hadisini (Hz. Peygamber'in, “Cibrîl bana Kur'ân'ı 'bir harf' üzere okuttu. Ancak arttırması için müracaatta bulundum. Tekrar tekrar aynı müracaatımı yapıyordum, o da her seferinde arttırıyordu. Nihayet yedi harfe kadar çıktı.”) sahih hadis kabul edilirse bu hadis ile Kur'ân'ın ifade, lafızları ile konuşma yollarında yedi harf sınırları içinde bir çeşitlilik kastedilmiştir. Kur'ân, manasıyla öğretileri arasında tenakuz anlamında bir ihtilafı kesinlikle reddeder. Zira kıraat yolları çeşitli olsa da sureleri ve ayetleri muhkem halkaları birbirine bağlı bir zincir gibidir.³³

Muhammed Mustafa A'zami'nin *Kur'ân Tarihi* eserinde bu eleştirilere karşılık olarak Eski Ahit ve Yeni Ahit'i karşılaştırıp önlerine sunmaktadır. A'zami'nin bu karşılaştırmayı yapmasındaki asıl neden aslında oryantalistlerin ve oryantalizmin Kitab-ı Mukaddes geleneğinde yetişmeleridir.³⁴ A'zami Kitab-ı Mukaddes geleneğinde gelişmiş olan metotların Kur'ân'a uygulanmasını “çok meşhur bir ailenin çocuğu ile öksüzlüğe terk edilmiş bir çocuk kıyaslanmaktadır ve ilginç olan bu meşhur çocuğun ebeveyni

³¹ Muhammed Mustafa A'zami, *The History of the Qur'anic Text: From Revelation to Compilation: a Comparative Study With the Old and New Testaments*, (Kur'ân Tarihi: Derleme Vahiylerden: Eski ve Yeni Vahiylerle Kıyaslamalı Bir Çalışma), Leicester: UK Islamic Academy, 2003, s. 239-240.

³² Mehmet Dağ, “İbn Mücahid'in Kıraat Ekollerini Yedi İle Sınırlaması: Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Ekev Akademi Dergisi*, (10), 27, 2006, s. 81-104.

³³ S. Salim Hac, *Nakdû'l-Hitabi'l-İstişraki*, ez-Zahiretü'l-İstişrakiyye ve Eseruha fî'd-Dirasati'l-İslâmiyye, 2002, s. 330-341.

³⁴ A'zami, *The History of the Qur'anic Text: From Revelation to Compilation: a Comparative Study With the Old and New Testaments*, Kur'ân Tarihi: Derleme Vahiylerden: Eski ve Yeni Vahiylerle Kıyaslamalı Bir Çalışma, s. 245-246.

tespitte terk edilmiş çocuk için geliştirilen işlemde ısrar edilmesi-
dir” der. Kitab-ı Mukaddes çalışmalarındaki metotların Kur’ân’a
uygulanması ona göre ‘haham kıyafetini Müslüman bir şeyhin
üzerine giydirmeye benzer”. Bu manada A’zami Müslümanları
uyararak şöyle bir tavsiyede de bulunur: “Müslümanlar, konumla-
rını zamana uydurmak için düzenli olarak hareket eden oryantalist
kamp içerisinde eriyip gitmektense ilk muhaddisun tarafından önü
açılan yola sıkıca yapışmalıdır.³⁵

Aslına bakılırsa oryantalistlerin Kur’ân’a yönelttikleri yazdı-
rılma meselesini şu şekilde de ele alabiliriz. Kendileri Kur’ân’ın
yazıya geçirilmediğini ve sözlü olarak günümüze kadar geldiğini
ve böylece hatalar olduğunu varsaymaktadırlar. A’zami bu konu-
da Eski Ahid’in önemli bir kısmının mö. 8.yy’a kadar sözlü olarak
aktarımı olduğunu ve Eski Ahid için söz konusu olan zaman dili-
minin yüzyıllarca ölçülecek kadar fazla bir zaman olduğunu söy-
ler. A’zami’nin amacı çelişkiye dikkat çekmektir. Nitekim aynı
karşılaştırmalı tavrı oryantalistler Arap yazısını “yetersizlik” ve
“kusurluluk” ile itham ettiğinde de gösterir. Ona göre “Son derece
düzensiz bir sözlü gelenekle ve iki bin yıl boyunca tek bir sesli
harfin bulunmadığı bir metinle aktarılma sıkıntısını yaşayan Eski
Ahit daha samimi bir kuşku imtiyazını hak etmektedir. Eski ve
Yeni Ahit’in bütün kitapları anonim olarak yazılmasına rağmen
batılı bilim adamları çoğu zaman kuşkulandıkları veya yetersiz
buldukları İslamî rivayet zincirinden daha kolay tarihsel meşruiyet
vermektedirler.³⁶

Sonuç

Bu çalışmada, oryantalizm ve oryantalistlerin İslam ve Müs-
lümanlar hakkındaki görüş, düşünce ve eleştirilerini ele aldık.
Öncelikle oryantalizmin tarihi seyrini, tanımını ve yapılmış olan
çalışmaları açıkladıktan sonra, oryantalistlerin İslam ve Müslü-
manlar hakkındaki düşüncelerini, fikirlerini ve eleştirilerini, tarih-

³⁵ A’zami, s. 245-246.

³⁶ Bilal Gökkır, *Modern Dönemde Kur’ân Tarihinin Ortaya Çıkışı: Kur’ân’ın Korun-
muşluğu Hususunda Oryantalist İddialar ve Müslümanlardan Cevaplar*, “İstanbul Üni-
versitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi”, (27), 2012, s. 9-28.

sel dönemlerini dikkate alarak değerlendirdik. Oryantalistlerin İslam'ı hangi konularda eleştirdiğini ve Müslümanlar hakkındaki düşüncelerini ve eleştiri noktalarını analiz ettik.

Oryantalizm ve oryantalistler, 1683 yılından itibaren ortaya çıkmış olmasına rağmen, bu çalışmada XVIII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar olan dönem üzerinde yoğunlaştık. Bu bağlamda, oryantalistlerin eleştiri noktaları olarak Hz. Peygamber hayatta iken Kur'ân'ın yazıya geçirilip geçirilmediği sorusu, dört halife döneminde Kur'ân'ın cem' ve istinsah edilmesi hususunda ortaya çıkan tartışmalar ve devamında mushafların oluşması, kıraat ve harf meselesinin ortaya atılması (Kur'ân Tarihi) ve bunun üzerine özellikle oryantalistler tarafından Kur'ân'ın sözlü olarak aktarıldığı yönündeki iddialar öne çıkmaktadır.

Oryantalistlerin İslam'ı anlama ve yorumlamalarındaki temel problemin, Kur'ân'ı Hz. Peygamber'in şahsi yorumu yönündeki iddialarına şahit olduk. Bu eleştirilerini, İslam'ı Hristiyanlık ve Yahudilik menşeli; Kur'ân'ı ise Tevrat ve İncil temelli olarak görme dayanağı üzerine inşa etmektedirler. Kendilerine göre bu düşünceler delilli ve mesnetli olmakla birlikte, her yeni oryantalist, geçmişte sunulan fikirleri ya devam ettirerek ya da daha sertleştirerek öne sürmüştür. Ancak bu düşünceler, tekrardan öteye geçememiş ve bir hipotez olarak kalmıştır.

Kur'ân'ın vahiy dışındaki başka kaynaklardan beslendiği iddiaları kabul edilemez niteliktedir. Oryantalistlerin bu konuyu Müslümanlarla tartışmaları normal karşılanabilir, zira oryantalistlerin ve Müslümanların fikrî çıkış noktaları tamamen farklıdır. Onlar eğer Kur'ân'ın vahiy ürünü olduğuna ve Hz. Peygamber'in en son peygamber olarak vahyi tebliğ ettiğine inansalardı, Müslüman olurlardı. Ancak oryantalistlerden beklenen, tüm fikirlerini sağlam temellere dayandırarak sunmalarıdır. Hem ilim erbabı hem de Müslümanlar, bu sağlam temelli argümanları beklemektedir, ancak oryantalistler bunu yeterince önemsememektedir.

İslam ve Müslümanlar hakkında ileri sürülen bu düşünceler, bazı İslam düşünürleri tarafından çürütölmeye çalışılmıştır. Ancak Batılı oryantalistler, bu karşı iddiaları dikkate almamış ve önem-

sememiştir. İslam düşünürleri, son dönemde Kitab-ı Mukaddes ile Kur'ân-ı Kerim'i karşılaştırarak oryantalist iddialara karşı cevap vermiş olsalar da İslam dünyasının bıraktığı boşluktan Batılı oryantalistler istifade etmişlerdir. Bu durum, İslam'a ciddi zararlar verebileceğinden, İslam dünyası olarak karşı tezlerin en kısa zamanda fikren sunulması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Ahsan, M. Manazır, "Richard Bell" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları 1992), 5/423-424.
- Turgut Akpınar, "Rudi Paret" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları 2007), 34/168-169.
- A'zami, Muhammed Mustafa. *The History of the Qur'anic Text: from Revelation to compilation: a comparative study with the old and new testaments*. Leciester: UK İslamic Academy, (2003).
- Birişik, Abdulhamit. "Kur'ân Tarihi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 26 / 383-388. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.
- Blachère, Regis. Kur'ân. Paris: Librairie Orientale De France, 1976.
- Bostan, İdris. "Oryantalizm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 33 / 428. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Demirci, Muhsin. Kur'ân Tarihi. İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2023.
- Dağ, Mehmet. "İbn Mücahid'in Kıraat Ekollerini Yedi ile Sınırlaması: Eleştirel Bir Yaklaşım". *Ekev Akademi Dergisi* 10/27 (2006), 81-104.
- Develioğlu, Ferit. Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ankara: Doğuş Matbaası, 1970.
- Ebu' Leyle, M. el-Kur'ânu'l-Kerîm mine'l-Manzûri'l-İstişrâkî: Kahire: Dirase Nakdiyye Tahliliyye, 2002.
- Ertuğrul, İsmail Fenni. Kitab-ı İzâlâ-i Şukûk (Dozy'nin Tarih-i İslamiyet'i Üzerine şüpheleri giderme kitabı olan reddiye. İstanbul: Orhaniye Matbaası, 1928.
- Gökkır, Bilal. "Modern Dönemde Kur'ân Tarihinin Ortaya Çıkışı: Kur'ân'ın Korunmuşluğu Hususunda Oryantalist İddialar ve Müslümanlardan Cevaplar". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (2012), 9-28.

- Grabar, Oleg. "Europe and the Orient: An Ideologically Charged Exhibition", *Muqarnas* VII, (1990). 1-11.
- Günal, Zerrin. "Theodor Nöldeke", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 33 / 217. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Hac, S. Salim. *Nakdül-Hitâbi'l-İstişrâkî. ez-Zâhiratu'l-İstişrâkiyye ve Eseruhâ fî'd-Dirâsaâi'l-İslaâmiyye*, 2002.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam'ın Doğuşu*, çev. Efdal İkbâl, İslamabad: İslam Araştırma Enstitüsü, (1993).
- Hatiboğlu, Mehmet S., "Ignaz Goldziher" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları 1996), 14/102-105.
- Emin Işık, "Furkan Sûresi" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları 1996), 13/221-222.
- Köse, Meryem-Küçük, Meryem. "Oryantalizm ve Öteki Algısı", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* I/I (2015). 107-127.
- Kurtuluş, Rıza, "Arthur Jeffery" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları 2001), 23/578-579.
- MacKenzie, John. M. *Orientalism: History, Theory and the Arts*, NY: Manchester University Press, 1995.
- Muir, William. (2002), *The Life of Muhammed* Edinburgh: J. Grant Oliver and Boyd, 1923.
- Nochlin, Linda, "The Imaginary Orient", *A. America* IXI/5 (1983) 18-31.
- Nuhoğlu, Hidayet Yavuz, "Regis Blachere" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları 1992), 6/244-245.
- Said, Edward. *Oryantalizm*, çev. Nezih Uzel, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1998.
- Said, Edward. "Orientalism Reconsidered", *Race&Calss* 27/2 (1985). 1-15.
- RRacı, Ezra, İngiliz Oryantalist HArtwıg Hırschfeld ve Kur'ân Üzerine Araştırmaları (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)
- Sönmezsoy, Selahattin. *Kur'ân ve Oryantalistler*. Ankara: Fecr Yayınevi, 1998.
- Turan, Maşallah. *Batılı İki Müsteşrik W. Montgomery Watt ve Rudi Paret'in İslam'ı Algılama Biçimlerinin Kritiği*. Konya: Hüner Yayınevi, 2016.

Welch, A. T. “Kur’ân”, Leiden: yyy, 1986.

Vernoit, Stephen-Behrens-Abouseif, Doris (ed). *İslamic Art in the Nineteenth Century: Tradition, Innovation and Eclecticism*, Boston: Brill Publisher, 2006.

Yilmazer, Ziya, “Josef Horovitz” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları 1998), 18/242-243.

Zakzuk, M. Hamdi. *Oryantalizm veya Medeniyetler Hesaplaşması*. çev.: Abdulaziz Hatip. İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2006.